

H.C. Andersens søster

Afføringsstipendiat, cand. phil. Kirsten Dreyer

Kort før sin død i sommeren 1905 skænkede zoologen Jonas Collin sin og faderen Edvard Collins store samling af breve og manuskripter vedrørende danske forfattere til Det Kongelige Bibliotek, hvor den Collinske Samling siden har været en af hjørnestenene ved studiet af det 19. århundredes litteratur og personalhistorie. En af samlingens største skatte er H.C. Andersens mange breve og manuskripter, som Edvard Collin modtog som den verdensberømte eventyrdigters universalarving i 1875. De fleste af brevene fra og til H.C. Andersen er efterhånden udgivet, og det samme gælder hans dagbøger og almanakker. Tilsammen giver de ikke alene et indgående indblik i H.C. Andersens liv og færd i et halvt århundrede, men også et enestående kalejdoskopisk tidsbillede af Danmark og det øvrige Europa i perioden 1825 til 1875. H.C. Andersen er da også en af de danskere, hvis ikke dén dansker, der er skrevet mest om.

Nu hvor 200-årsdagen for digterens fødsel nærmer sig, kan der imidlertid være grund til at omtale en gruppe papirer, som ganske vist alle er trykt, men som alligevel fortæller om en af de mere dunkle og ukendte sider i hans tilværelse, nemlig de breve fra moderen Anne Marie Andersdatter, som sammen med nogle almanak- og dagbogsoptegninger fra henholdsvis 1825, 1842 og 1843 fortæller

en historie, H.C. Andersen gjorde alt for at skjule, så længe han levede.

Medens Andersen nok skal blive fejret på sin 200-årsdag 2. april 2005, var der næppe mange, der skænkede det en tanke, at det 22. september 1999 var 200 år siden, at Karen Marie Andersdatter blev født. For mange vil navnet sikkert være ukendt. Men hun var H.C. Andersens halvsøster, og dét har sikret hende en plads i historien, for hun fik stor betydning for sin berømte broder, omend den var af ret negativ karakter. Medens Andersen gerne talte om sin moder i sine selvbiografier og i historien „Hun duede ikke“, der er et forsvarsskrift mod anklagerne for drikfældighed, var han ganske anderledes tavs omkring sin halvsøsters eksistens. Det var faktisk først to år efter hans død i 1875, da C. St. A. Bille og Nic. Bøgh udgav et bind breve til H.C. Andersen, at den store brede offentlighed og formodentlig flertallet af Andersens mange private venner og bekendte af et brev fra moderen erfarede, at eventyrdigteren havde haft en søster.¹ Og så vidste de alligevel ikke ret meget. Da Andersens nære ven og fortrolige Edvard Collin i 1882 udgav et stort værk om *H.C. Andersen og det Collinske Huus*, hvor Karen Marie igen blev nævnt, nu i et dagbogsnotat, havde vennen forsynet det med en fodnote, der oplyste, at hun var datter af Andersens stedfader, Niels Jørgensen Gundersen (1787-1822)². Det var måske en bevidst vildledning, eller også vidste Collin ikke bedre. I hvert fald gik der en snes år, før sandheden endelig kom frem, da historikeren G.L. Wad udgav en afhandling om H.C. Andersens slægt. Her oplyste han, at Andersens moder, Anne Marie Andersdatter, søndag den 22. september 1799 kl. 6 om morgenen var blevet moder til en lille

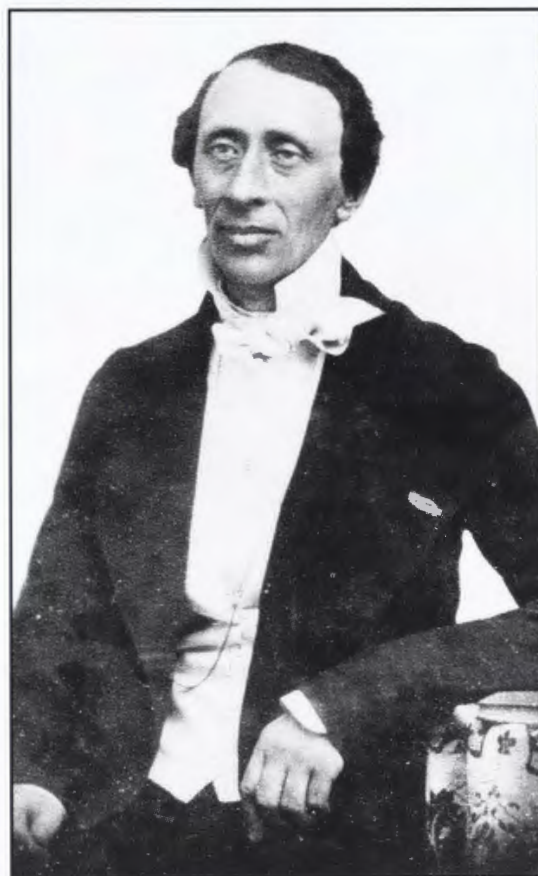
pige.³

I modsætning til sin halvbroder, der blev født to måneder efter, at forældrene var blevet gift i februar 1805, var Karen Marie, hvad der dengang blev kaldt et „uægte barn“. Fra kirkebogen for St. Hans Kirke i Odense, hvor hun blev døbt 27. september, ved vi, at faderen var en 26-årig pottemagersvend fra Sydfyn, Daniel Jørgensen Rosenvinge. Udover sit erhverv var han i øvrigt rekrut i Kronprinsens Regiment, og han skal nok have taget sig godt ud i tidens farvestrålende uniformer. I hvert fald nåede han at få tre børn med tre forskellige kvinder, inden han giftede sig som 31-årig i 1805. Kirkebogen oplyser også, at Karen Marie var Anne Marie Andersdatters første barn, men den fortæller ikke umiddelbart, hvorfor H.C. Andersen senere var tavs om halvsøsterens eksistens og kun kunne tale om hende i digterisk form i romanen *O.T.*⁴

Arsagen skal søges i Christian V's Danske Lov fra 1683, der havde gjort det strafbart at have samleje udenfor ægteskab. Begge parter skulle betale bøder og „stande aabenbare Skrifte“. I løbet af 1700-tallet blev straffen dog mildnet, men først i 1812 bortfaldt den endeligt. Anne Marie Andersdatter havde altså gjort sig skyldig i en ulovlig handling. Og hvad værre var, det havde hendes moder også. I foråret 1783 sad H.C. Andersens mormoder otte dage i fængsel på vand og brød, fordi hun havde fået et barn udenfor ægteskab for tredje gang. H.C. Andersen havde med andre ord ikke en familie på mødrene side, det var værd at prale af set ud fra datidens moralske normer, og derfor er han måske tavs om halvsøsterens eksistens i sine selvbiografier.

Medens H.C. Andersens

fødested i realiteten er ukendt, kom Karen Marie faktisk til verden i Hans Jensens Stræde, dog ikke i det senere H.C. Andersens Hus, men hos Rasmus Iversen på den anden side af gaden. Han var svigerfader til H.C. Andersens mormoder, som var blevet gift nogle måneder efter, at hun var blevet løsladt. Og af folketællingen i 1801 fremgår det, at Karen Marie boede hos sine bedsteforældre. Det kunne sikkert heller ikke være anderledes.

H.C. Andersen (1805-1875). Daguerretype fra 1853 (Det Kongelige Bibliotek, Billedsamlingen).

Anne Marie Andersdatter måtte tjene til livets ophold som tjenestepige, og det er usandsynligt, at hun kunne have datteren hos sig. Situationen ændrede

sig heller ikke, da hun blev gift i 1805. H.C. Andersens selvbiografier taler deres klare sprog om, at han voksede op som enebarn. Men Karen Marie har alligevel været usynligt til stede, og pottemager Rosenvinge fik heller ikke lov til at glemme hendes eksistens. I februar 1807 klagede Anne Marie Andersdatter således til myndighederne over, at hun ikke havde modtaget de seks rigsdaler i opdragelseshjælp fra Rosenvinge, som var tilkendt hende årligt.

I de følgende år har pottemageren formodentlig overholdt sine forpligtelser, for man hører først om Karen Marie igen, da hun blev konfirmeret i St. Knuds Kirke i Odense i oktober 1814. Her oplyser kirkebogen, at Karen Marie Rosenvinge, som hun nu kaldes, har gode religionsundskaber og har vist sig sædelig.⁵

Otte år senere dukker hun atter op fra ubemærketheden. I den mellemliggende periode var der sket mangt og meget. I september 1819 var H.C. Andersen rejst til København for at skabe sig en karriere ved teatret og blive berømt. Det lykkedes ikke, og i stedet forsøgte han sig som dramatiker. Men heller ikke her havde han heldet med sig. Det kgl. Teater forkastede de skuespil, han indsendte, men direktionen indså samtidig, at der var et eller andet i ham, der måske kunne udvikles, hvis han fik en uddannelse. Derfor fik han i september 1822 et tilbud om økonomisk hjælp, så han kunne læse til student hos rektor Meisling i Slagelse Latinskole.

Han accepterede og var dermed for alvor på vej væk fra underklassen og det miljø, som moderen og mormoderen repræsenterede. Netop i de samme dage modtog Andersen et brev fra moderen, der fortalte, at Karen Marie forgæves havde presset hende for at få

halvbroderens adresse i København.⁶ Andersens svar er ikke bevaret, og han var givetvis alt andet end begejstret, da moderen et par måneder senere, 2. november 1822, skrev, at datteren nu var rejst til hovedstaden imod hendes vilje.⁷ Litteraturhistorikeren Hans Brix, der gerne ville se spor af Karen Maries personlighed i adskillige af Andersens eventyr i sin disputats *H.C. Andersen og hans Eventyr* (1907), som blev grundlæggende for studiet af Andersens liv og værk, karakteriserede hende på denne baggrund som ilter, utålmodig og lysten efter oplevelser. Han gik endog så vidt, at han mente, at hun var draget af teatret, eftersom det var „der Broderen glimrede“. ⁸ Selv om H.C. Andersens breve til moderen måske til en vis grad har haft karakter af skønmaleri, medens virkeligheden var en ganske anden, så må Brix' beskrivelse af søsterens karakter og motivet til rejsen stå for hans egen regning. Sandsynligvis var det snarere en løjtnant ved dragonerne, der var årsag til, at hun forlod fødeøen. Han havde været stationeret i Odense, men var nu rejst til København. I brevet 2. november anmoder Anne Marie Andersdatter således Andersen om at overbringe løjtnanten et brev, hvor hun beder ham opfylde sine løfter overfor datteren. Da Andersen modtog brevet, sad han fjernt fra hovedstaden i Slagelse Latinskole. Derfor kunne han ikke uden videre give løjtnanten brevet.

Desuden ønskede han mindst af alt kontakt med søsteren, skønt moderen i et efterfølgende brev dat. 12. december 1822 forsikrede ham om, at Karen Maries dyd og ungdommelighed var „velbevaret“ i Odense, hvordan det så end skal forstås.⁹ Sandsynligvis betyder bemærkningen blot, at ingen i fødebyen kendte til forbindelsen med løjtnanten. Men Andersen bekymrede sig alligevel. Da rektor Meisling i 1825 fik en

ny tjenestepige fra København, frygtede han ifølge et dagbogsnotat, at det var søsteren, ikke mindst fordi hun hed Marie. Lettet skriver han dagen efter: „Denne Gang bedrog min Anelse mig, jeg kiender slet ikke Pigen.“¹⁰

Selv om H.C. Andersen i løbet af de næste år, hvor han blev student og debuterede som digter, sandsynligvis hverken så eller hørte noget til Karen Marie, der kunne skade ham, var han stadig bange for, at hun skulle skandalisere ham. Moderen har utvivlsomt jævnlige fået bekymrede breve med forespørgsler om søsteren, for i hendes sidste brev til Andersen 27. februar 1833 hedder det: „Hvor Karen er og hvorledes hun lever derom kan jeg intet melde Dig, da jeg ikke veed hvor hun opholder sig.“¹¹

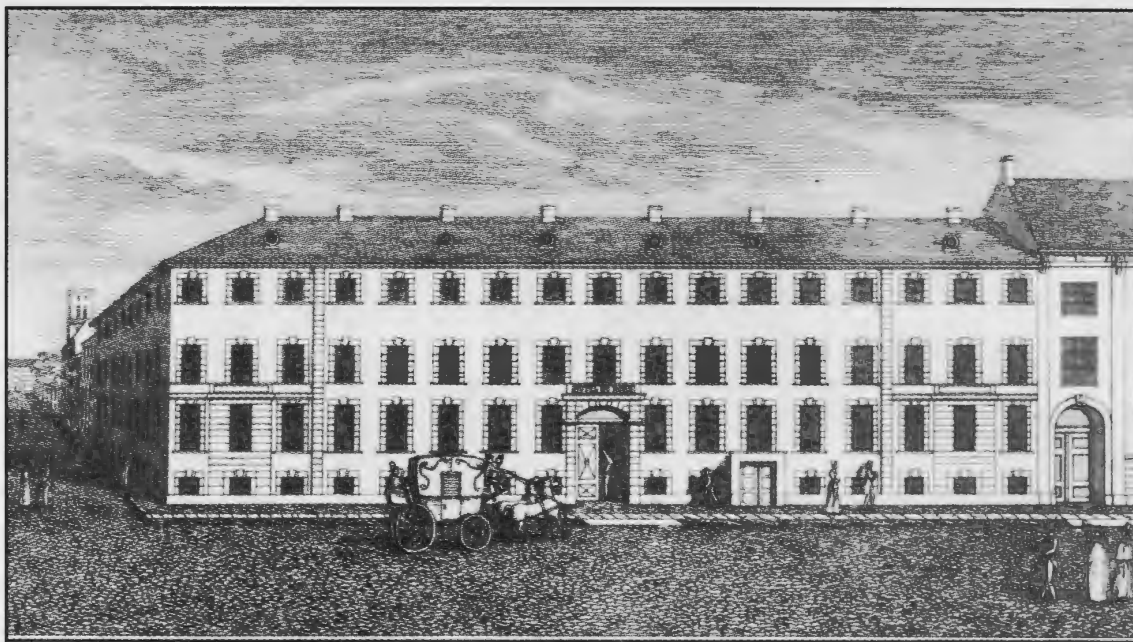
Det blev sikkert ikke bedre efter moderens død senere på året. Dermed mistede Andersen den vigtigste kilde til halvsøsterens færden. Han var nu overladt til fantasiens gisninger, og på den baggrund digtede han romanen *O. T.*, der udkom i 1836. Titlen dækker over hovedpersonen Otto Thostrups initialer, som han har fået tatoveret på armen som barn. Men han opdager til sin store skræk, at de også kan fortolkes som Odense Tugthus, hvor han har tilbragt en del af sin barndom. Længe plages han af forestillingen om, at en tateragtig og dæmonisk pige, Sidsel, er hans søster, indtil det viser sig, at det i stedet er hendes store modsætning, den blide og æteriske Eva, som i øvrigt dør. *O. T.* var H.C. Andersens forsøg på at digte sig ud af sit traumatiske forhold til søsteren. Det lykkedes dog ikke. Selv om det sande søskendeforhold opklares til slut, frygter Otto Thostrup fortsat, at Sidsels fader, der er

*Borgergade. På kvisten i nr. 20, i huset bag trækvogn, boede H.C. Andersens søster.
(Foto: K.E. Andersen).*

ophavsmand til forviklingerne, skal skade ham. Derfor ønsker han ham også død. Først når han er borte, kan Otto blive fuldkommen lykkelig. Ønsket går faktisk i opfyldelse. Sidsel og hendes fader drukner en nat langt ude på havet, men ingen er vidne til ulykken, der berettes af den alvidende fortæller. Det betyder, at Otto aldrig erfarer deres skæbne og i stedet må leve i evig uvished, selv om H.C. Andersen måske personligt troede, han havde givet romanen en lykkelig slutning.

Og havde han troet, at han var færdig med Karen Marie, tog han fejl. Netop hele problematikken i *O. T.* blev pludselig virkelighed en vinterdag i 1842. Den 8. februar fortæller hans almanak, at han spiste til middag i Studenterforeningen, og bagefter var han i

Hotel du Nord på Kongens Nytorv. Her boede H.C. Andersen i nogle år omkring 1840'erne. (Det Kongelige Bibliotek, Billedsamlingen).

Det kgl. Teater, hvor han ikke var vel og følte sig melankolsk. Helt galt gik det, da han kom hjem og fandt „Brev fra min Moders Datter, hvad jeg har skildret i *O. T.*, oplevede jeg. Febersyg; en skrækkelig Nat, Sandselighed og Fortvivlelse fyldte spottende min Tanke.“¹² Brevet er desværre ikke bevaret, men det må formodentligt have haft karakter af en tiggerskrivelse. Desuden har han fået indtryk af, at halvsøsteren var gift. Næste dag gik Andersen i den tidlige morgenstund til sin gamle velgører Jonas Collin og betroede ham hele sagen. Collin er nok blevet meget overrasket over Andersens beretning. Han havde hidtil tilsyneladende ikke anet det mindste til Karen Maries eksistens, men han lovede bl.a. at undersøge, hvem hendes mand var. Løjtnanten var det ikke. Han var for længst blevet gift med en officersdatter og sad nu som toldkontrollør på Fyn. Det viste sig i stedet at være en Peder Kaufmann, 39 år og arbejdsmand. Han og Karen Marie, der var blevet vaskekone ligesom sin moder, havde i nogle år

levet sammen papirløst i en ussel lille lejlighed ud til en baggård i Borbergade matr. nr. 97, som blev revet ned ved den store sanering i 1940'erne.¹³ Det var ikke mange hundrede meter fra Hotel du Nord på Kongens Nytorv, hvor H.C. Andersen boede i disse år. Alligevel er der intet, der tyder på, at de to søskende har mødt eller set hinanden i de foregående år. Trods nærheden bevægede de sig i hver sin verden. Collins oplysninger har antagelig beroliget Andersen. Søsteren var ikke prostitueret, som han måske havde frygtet. Han havde nemlig haft en moster, som også boede i Borbergade og som drev regulær bordelvirksomhed, hvis man skal tro hans første selvbiografi *Levnedsbogen*.¹⁴

11. februar skrev H.C. Andersen et brev til Karen Marie, og dagen efter noterer han i sin almanak, at han havde besøgt Kaufmann, „der saae ærlig og skikkelig ud, fortalte mig deres Nød, fik 4 Rdlr, han var meget glad, jeg ogsaa.“¹⁵ De følgende måneder fik han flere besøg af

Kaufmann. 10. marts gav Andersen ham to rigsdaler, 16. september en rigsdaler og 25. november fire mark.¹⁶ Det var altid Kaufmann, der kom. Kun en enkelt gang mødte H.C. Andersen Karen Marie. Det var 30. september. Hvordan mødet er forløbet, ved man ikke. Andersen betror kun almanakken, at hun „saa ret velklædt og ung ud.“¹⁷ Og lidt over et år senere, 30. oktober 1843, noterer han, at hun har meldt sig hos portneren. Det er sidste gang, han omtaler hende, og formuleringen vidner om at de hverken har talt sammen eller at Andersen har taget initiativ til at kontakte hende efterfølgende. Hun var og blev ham en fremmed, således som det også skinner igennem i udtrykket „min Moders Datter“.

Tre år senere, 18. november 1846, døde Karen Marie af brystsyge. Fire dage efter blev hun begravet på Assistens Kirkegård, hvor også H.C. Andersen en menneskealder senere fik sit sidste hvilested. Men ligesom i livet var de fuldstændig adskilt i døden. Hun kom i fattigjord, medens han blev begravet på den fine del.

Som i *O. T.* fik han sikkert aldrig underretning om søsterens død. I hvert fald noterer han det ikke. På dødsdagen var han til middag hos H.C. Ørsted og på begravelsesdagen gjaldt det en middag hos Collins.¹⁸ Om han nogensinde senere skænkede hendes skæbne en tanke er uvist. Men nærlæser man slutningen på *O. T.*, som er det eneste fiktive værk, hvor Andersen med sikkerhed har haft søsteren i tanke, glemte han hende næppe. Vel postulerer han, at romanen har en lykkelig slutning, fordi Sidsel og hendes fader dør, men Otto erfarer det som nævnt aldrig, skønt visheden netop er betingelsen for hans fremtidige lykke. H.C. Andersen har utvivlsomt ikke været sig

denne tvetydighed bevidst, men den kan tages som et udtryk for, at hvor meget han end forsøgte at mane Karen Marie i jorden, så blev hun ved med at spøge i hans underbevidsthed. Og han vedkendte sig da også til syvende og sidst hendes eksistens, eftersom han hverken destruerede moderens breve eller sine egne almanakker. Karen Marie Andersdatter skulle alligevel ikke glemmes, eftersom hun var nøglen til forståelsen af et af hans hovedværker *O. T.*

Noter

1. Breve til Hans Christian Andersen, 1877, 15.
2. *H.C. Andersen og det Collinske Huus*, 1882, 84.
3. Om Hans Christian Andersens Slægt i: *Personalhistorisk Tidsskrift*, 4.rk. V, 191ff.
4. Ib. 193.
5. Ib.
6. *H.C. Andersens Moder. En Brevsamling* udg. af Sv. Larsen. Odense 1947, 9.
7. Ib. 14.
8. Hans Brix: *H.C. Andersen og hans Eventyr*, 2. udg., 1970, 55.
9. *H.C. Andersens Moder*, 1947, 14.
10. *H.C. Andersens Dagbøger 1825-1875*, udg. af Det danske Sprog- og Litteraturselskab under Ledelse af Kåre Olsen og H. Topsøe-Jensen, I, 1971, 14.
11. *H.C. Andersens Moder*, 1947, 48.
12. *H.C. Andersens Almanakker 1833-1873* udg. af Helga Vang Lauridsen og Kirsten Weber, 1990, 78.
13. H.G. Olrik: *Hans Christian Andersen. Undersøgelser og Kroniker 1925-1944*, 1945, 73.
14. *H.C. Andersens Levnedsbog* paany udgivet af H. Topsøe-Jensen, 1962, 62ff.
15. Almanakker 79.
16. Ib. 80, 89 og 94.
17. Ib. 112.
18. Ib. 183.